

Pojednání o vikinských válečnících a náhrdelnících z kančích zubů

Halldor Magnusson, 2014 (<http://halldorviking.wordpress.com/2014/03/04/excuse-me-sir-but-you-appear-to-be-a-cross-dressing-horse/>), přel. Tomáš Vlasatý, *Marobud*

Předminulý víkend (22.-23. února 2014) vrcholil festival Jollablot Viking Festival v Yorku. Díky tomu, že se festivalu zúčastnilo velké množství reenactorů a konaly se nejrůznější střety, koluje po Facebooku, Flickru a dalších serverech poměrně dost galerií. Protože jsem se festivalu nezúčastnil, rozhodl jsem se na některé z nich mrknout, abych viděl, co jsem propásl. Naštěstí jednou z věcí, které jsem propásl, byly také náhrdelníky z kančích zubů – jedna fotka vyobrazuje velkého, obrněného válečníka, na jehož krku se pohupuje pár zubů osazený bronzem, jiná fotka ukazuje obchodníka na stánku se špičákem osazeným stříbrem, zatímco další válečník kombinuje tyto dva předchozí a má pár zubů osazených stříbrem namísto nepěkného bronzu.

Proč je štěstí, že jsem tohle propásl? No proto, že jsem tak trochu fanatik do věrných a historických předmětů (zejména pak vikinských a saských), takže se náhrdelníky z kančích zubů objevují poměrně vysoko na mém seznamu „ARGHH!!!! NE-NE-NE-NE-NE!!!!“. Někdo se někdy v matné a vzdálené minulosti reenactmentu rozhodl, že chce vypadat „drsně“ a „chlapácky“, a napadla ho tato myšlenka. A to i přes to, že neexistuje žádný důkaz, který by náhrdelníky podporoval.

„Nesmysl,“ slýchávám od válečníků po celém internetu, „jasně, že měli kančí zuby!“. Želbohu, není tomu tak, a protože toto není jen takový výkřik do prázdna, ale také poučný příspěvek, ukážu Vám (chybějící) důkazy náhrdelníků z kančích zubů pro vikinské a saské období.

Pokud se Vám nechce číst celý článek (zbabělče!), přeskočte do „Závěrů“.

Před Sasy

Před tím, než pohanští Sasové dorazili do Británie, bylo v Anglii typické, že její kultura vznikala spojováním zbytků předřímských tradic, importované římské kultury a na některých místech prvky jiných evropských kultur, které se tam dostávaly s pomocnými jednotkami Římanů.

Během tohoto období nebylo úplně neobvyklé, že se kančí zuby používaly jako ornamenty, a to jednotlivě nebo v párech, osazené kovem nebo jednoduše proděravělé. Mezi příklady z Anglie mimo jiné patří:

- Scole – Hrubě opracovaný a proděravělý kančí zub datovaný do 3.–4. století (Wade-Martins 1977, s. 203–204).
- Richborough – Pár kovových osazení kančích zubů. Každý z nich se původně skládal ze

dvou zubů, které držely pohromadě díky centrálnímu bronzovému kování (Bushe-fox 1949, s. 141–2, pi. XLVI, s. 173–4).

- North Wraxall – Pár kančích zubů nalezených v osazení podobném tomu z Richborough. Datováno do 1–4. století (Chadwick-Hawkes 1961, str. 29)

Kančí kly osazené bronzem z North Wraxall (obrázek převzat ze stránek BM [British Museum]).

Tyto tradice odrážely praxi běžnou po zbytku Evropy. Jsou známa další podobná kování ze stejného období, zejména pak byla používána germánskými žoldáky (MacGregor 1985, str. 109) a byla interpretována jako kování štítů, přileb či dokonce jako součást jezdeckého vybavení (Meaney 1981, str. 133).

Sasové

V raném pohanském saském období používání kančích zubů a vyobrazování kanců pokračovalo a lze ho považovat spíše za pravděpodobný import tradic samotných germánských kmenů než převzetí dříve existujících představ. Jelikož se užívání takových amuletů objevuje ve východním Středomoří a bylo převzato Římany, bylo poukázáno na to, že si germánské kmeny mohly osvojit tuto zvyklost právě od Římanů (Meaney 1981, str. 133).

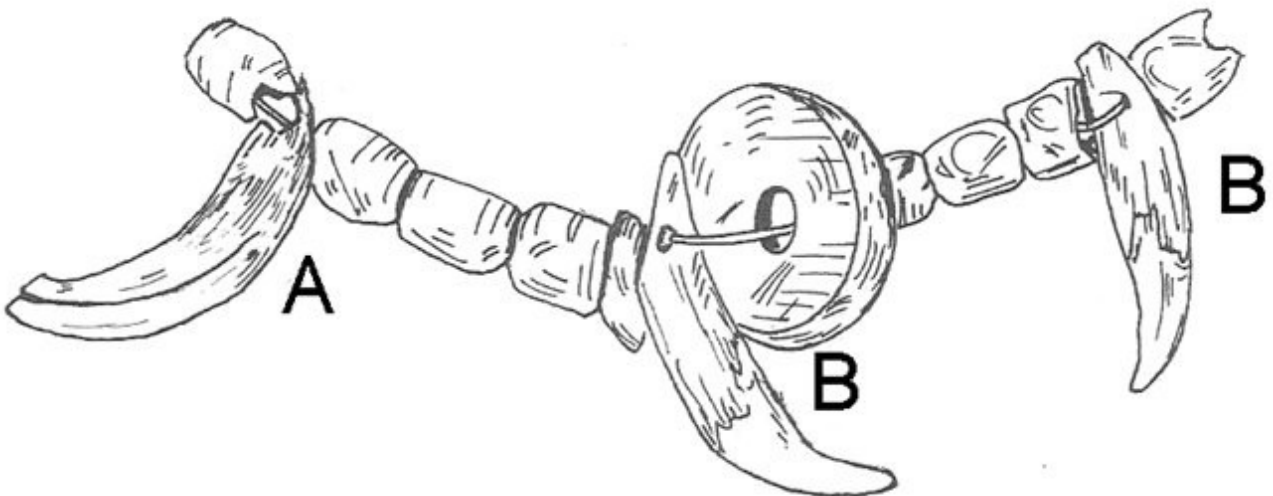
Kanec se objevuje v dobové literatuře a válečném vybavení. Rané saské přilby z Benty Grange a Wollastonu („Pioneer helmet“) mají na hřebenu zpodobněného kance, přilba ze Sutton Hoo také vyobrazuje kančí postavy a epos *Béowulf* (odehrávající se v 6.-7. století) popisuje „ ... kančí znamení vztyčené na přilbě“ a obraz kančí na praporci. Kanec zjevně zůstal důležitým symbolem válečníka a bitvy.

Saské přilby z Benty Grange (vlevo) a Wollastonu (vpravo) s kanci na hřebec. Obrázky převzaty z Wikipedie.

Zatímco válečníci využívali kance jako symbolu poměrně hojně, s kančími trofejemi se nezacházelo vždy stejně. V pohanských saských hrobech se nachází značné množství kančích zubů, pro něž je společné několik málo znaků:

- Jsou nacházeny v hrobech datovaných do 5.–7. století.
- Jsou obvykle nacházeny jednotlivě (občas se v hrobu nachází více než jeden, ale nikdy osazené v páru tak, jako je tomu u římských příkladů).
- Nikdy nejsou osazené drahými kovy (jsou buď proděravělé, nebo osazené bronzem).

Náhrdelník z ženského hrobu z Wheatley s kančím zubem a dvěma psími zuby (obrázek převzat z Meaney 1981).

Dalším důležitým poznatkem je, že s výjimkou dvou velmi raných příkladů jsou hroby obsahující kančí zuby výlučně ženské (stejně jako na obrázku výše) nebo dětské. Výjimku tvoří hroby ze Stowtingu v Kentu a Kemp Townu v Sussexu. Oba byly vykopány v 19. století a jak bylo u tehdejších vykopávek zvykem, jejich „nálezové zprávy“ nejsou nic jiného než stručné seznamy nalezených předmětů nebo neseriózní a nedetailní popisy vykopávek, přičemž určování pohlaví kosterních pozůstatků bylo často spíše nejasné (odtud zprávy o mužích s velkými brožemi, tj. želvovými brožemi).

Ve Stowtingu se nachází naleziště s raným anglosaským hřbitovem, který byl v 19. století prozkoumáván několika jednotlivci. Jedna konkrétní zpráva z roku 1883 popisuje mužský hrob, který obsahoval kopí, langsaex, hřeben a „kus zpracovaného kančího zubu“ (Brent 1883, str. 85). Člověk, který ostatky odkrýval, však zachytil pozici těla, které bylo v sedu, takže po rozkladu došlo k propadnutí předmětů. To znamená, že zub byl nalezen v těsné blízkosti kostry, ale nemáme žádné důkazy, které by nasvědčovaly, jak ho jedinec používal.

Kemp Town je anglosaský mohylový hrob, který byl odhalen roku 1837. Zpráva popisuje mužský hrob, ve kterém byl nalezen meč, kopí, kančí zub a pár koňských kostí (Meaney 1964, str. 251). Stejně jako u Stowtingu však nemůžeme kvůli nedostatku informací určit přesné umístění předmětu, který není pokládán za amulet (Wilson 1992, s. 108–109).

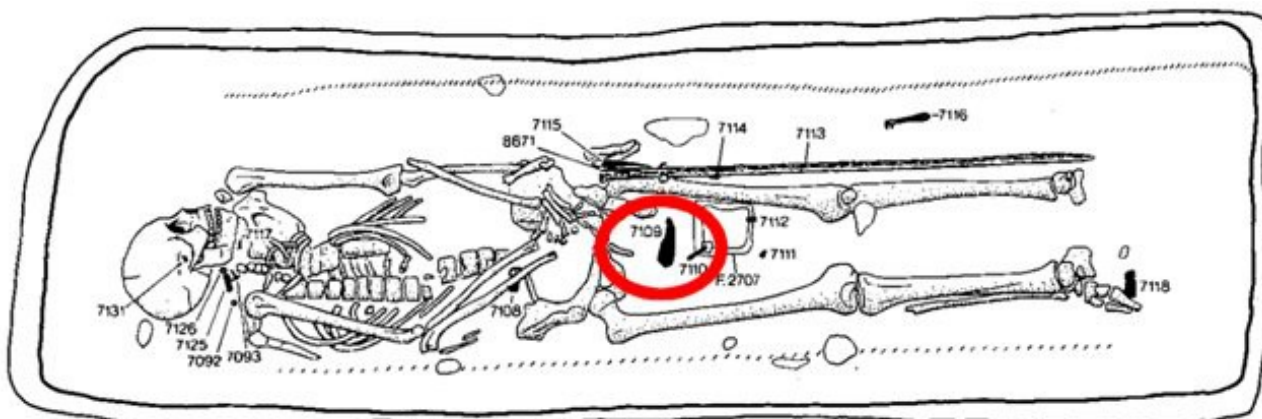
Stowting a Kemp Town byly datovány do 6. století, což naznačuje, že jsou pohřby spojeny buď první vlnu usedlíků a první generaci jejich dětí, nebo těmi, kteří stále měli silné vazby na germánskou kulturu pozdního římského období. Kent a Sussex se rovněž nacházejí v té části Anglie, ve které se objevuje nejvíce důkazů vlivu (či osídlení) lidí z kontinentální Evropy a ve které jsou tudíž kontakty s podobnými zvyklostmi nejpravděpodobnější (Meaney 1981, str. 133).

Vikingové

Na rozdíl od stěhování germánských kmenů do Británie, kdy si Germáni zřejmě přivezli své zvyky s sebou, Skandinávie podobný pohyb obyvatel nezažila. Místo toho se zdá, že tam pohřební rituály zůstávaly neměnné v průběhu let cca 200–1000 (Kovářová 2011, str. 83) a že na rozdíl od Anglie přívěšky z kančích zubů chybějí v hrobech z doby stěhování národů a doby vikinské.

V nedávné době vyšly dvě studie: jedna o amuletech z doby vikinské (Jensen 2010) a druhá o významu kanců/prasat ve staroseverské kultuře (Kovářová 2011). Nutno říci, že ani v jedné se problematika přívěšků z kančích zubů neprojednává do hloubky. Kovářová se ve skutečnosti při popisu nálezů musela uchýlit k hrobům ze Stowtingu a Kemp Townu, aby mohla uvést příklady mužských hrobů s přívěšky, protože skandinávský materiál se spíše zdá být kosterními pozůstatky nežli kančími zuby (s. 83–85).

Existuje však jeden anglický hrob, který je reenactory neustále citován jako důkaz toho, že vikingové nosili kančí zuby – Repton. Jen málo faktů, které se o Reptonu povídají, jsou pravdivé; jde o hrob vikinského válečníka, datuje se do poloviny až konce 9. století a našel se zde kančí zub. Hlavní „fakt“, který jsem se dozvěděl, je však smyšlený – že kančí zub byl součástí náhrdelníku. Na obrázku níže je pozice kančího zubu znázorněna rudým kroužkem.

Hrob vikinského válečníka z Reptonu; kančí zub je zakroužkován rudě (obrázek převzat z Biddle a Kjolbye-Biddle, 1992).

Jak lze vidět, zub byl ve skutečnosti nalezen mezi nohama a nikoli u krku, zatímco komponenty náhrdelníků se s rozkladem těla mírně posouvají a končí v hrudním koši či na ramenou spíše než mezi nohama. Mám-li mluvit obsáhleji, tento zub vykazuje několik zajímavých faktů – ve skutečnosti je zlomený (zřejmě byl ulomen při vytrhávání z čelisti), nese známky ohně a nemá na sobě stopy osazení nebo dírky na pověšení. Muž navíc zemřel násilnou smrtí ranou do hlavy, utrpěl řeznou ránu do vnitřního stehna levé nohy a pravděpodobně byl vykuchán (Hadley 2008, str. 274). Řez do stehna také odstranil genitálie a předpokládá se, že zub byl chápán jako jejich náhrada, takže válečník mohl být pohřben a poslán na svou cestu nedotčen (Richards 2003, str. 386, Hadley 2008, str. 274, Jensen 2010, s. 175–176). Neexistuje náznak nebo stopa toho, že by zub byl částí mužského náhrdelníku, jehož primární součástí by zřejmě bylo stříbrné Thorovo kladivo, které se v hrobu rovněž našlo.

Závěry

Přívěšky z kančích zubů a jejich kovové osazení jsou známé od starověku. V západní Evropě se však omezovaly na římské období a úplný začátek pořímského/pohanského saského období.

Vyjma nálezů z 6. století pocházejí všechny známé příklady z ženských nebo dětských hrobů a skládají se z jednotlivých zubů, proděravělých či osazených bronzovým kováním. Párové osazené nebo do stříbra zasazené atd. kančí zuby jsou buď známkou přisvojení si starších, římských nálezů, nebo totálním výmyslem reenactmentu.

Nebyl jsem schopen nalézt jakékoli příklady náhrdelníků z kančích zubů, které by byly asociovány s válečníky odkudkoli z vikinského světa takzvané doby vikinské. Díky faktu, že se jiné přívěšky nalézají ve velkých počtech (například Thorova kladiva byla nalezena ve více než 250 hrobech), se zdá velmi nepravděpodobné, že zuby byly nošeny kterýmkoli vikinským pohlavím, natož pak válečníky.

A co se obchodníků týče ...

Kvůli tomu, že mnoho lidí prodává tyto zuby jako „vikinské“ a že jsem mohl přehlédnout nějaký známý nález, jsem zkontaktoval každého obchodníka, u kterého jsem našel, že prodává přívěšky či náhrdelníky z kančích zubů, a zeptal jsem se ho na místo původu.

Bez výjimek jsem buď nedostal naprosto žádnou odpověď, nebo mi bylo řečeno, že jsou „o něco opřené“ – obvykle o náramek z nějakého pokladu a obchodník jednoduše vyrobil kování v římském stylu a vyzdobil ho vikinskou dekorací. Abych byl stručný, nikdo nedokázal poskytnout kterékoli evropské naleziště vikinských přívěšků z kančích zubů.

Zdroje

- Brent, C., 1883, *Notes of Anglo-Saxon discoveries at Stowting*.
- Bushe-Fox, J. P., 1949, *Fourth report on the excavations of the Roman fort at Richborough, Kent*, Oxford: The University Press; London: The Society of Antiquaries, Reports of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London 16.
- Chadwick-Hawkes, S., 1961, *Soldiers and Settlers in Britain, Fourth to Fifth Century*. *Medieval Archaeology*, 5 (1961): 1–70.
- Hadley, D.M., 2008, *Warriors, Heroes and Companions; Negotiating Masculinity in Viking-Age England*. In Crawford, S. & Hamerow, H., (ed) "Anglo-Saxon Studies in Archaeology and History 15". Oxbow Books, Oxford.
- Jensen, B., 2010, *Viking Age Amulets in Scandinavia and Western Europe*. Oxford: B.A.R. International Series.
- Kovářová, L., 2011, *The Swine in Old Nordic Religion and Worldview*. Unpublished MA thesis
- MacGregor, A., 1985, *Bone, Antler, Ivory and Horn: The Technology of Skeletal Materials since the Roman Period*. London, Croom Helm.
- Meaney, A. L., 1964. *A gazetteer of early Anglo-Saxon burial sites*.
- Meaney, A. L., 1981. *Anglo-Saxon Amulets and Curing Stones*. Oxford: B.A.R..
- Richards, J.D., 2003. *Pagans and Christians at the frontier: Viking burial in the Danelaw*. In: Carver, M.O.H., (ed). "The Cross Goes North: Processes of Conversion in Northern Europe, AD 300–1300". York Medieval Press in association with Boydell & Brewer, York/Woodbridge, s. 383–395.
- Wade-Martins, P. (1977). *East Anglian archaeology. Report no.5, Report no.5*. Gressenhall, Norfolk Archaeological Unit (for) the Scole Committee for Archaeology in East Anglia.
- Wilson, D. R., 1992. *Anglo-Saxon Paganism*. s.l.:London, Routledge.